

stoff. I 1943 ble det bygd lagerskur for generatorknott, 5-6 cm lange vedbiter, som ble brent i en forbrenningsovn som var festet utenpå bilen. Like etter krigen ble garasjen utvidet til å romme tre biler. Da ble bnr. 51 taksert til 324.000 kroner, bnr. 52 til 291.000 og garasjen til 25.000 kroner, i alt 640.000 kroner.

I folketellingen 1954 ble de to byggene nevnt samlet under Slemdalsveien 70. De to eldste sønnene til Minda Myhre var konditormestre og den yngste sønnen førte regnskapene. De var faste leverandører til både Slottet og diverse ambassader og sto for diverse store og festlige selskapsleveranser. ”Men driften av et typisk conditor-verksted, som vi kalte det, forbød seg selv, i hvert fall slik vi drev på Vinderen. Tenk på det, vi lagde for hånd over 100 forskjellige produkter hver dag! Alt fra kaker, bon-bons, iskrem, marsipan og mye annet, 8-10 mann sto og jobbet med dette fra 6 om morgenen til ca. kl. 15,” sa eldste konditorsønn, Arne Myhre, i jubileumsnummeret for Jeppe i 1982.

Bedriften var ikke stor nok til at fire familier kunne leve av den. I 1960-årene møtte konditoriet også konkurranse fra industriproduksjon av iskrem, kaker og brød. Alliance konditori på Karl Johan ble solgt. Så måtte også Vinderen Conditori gi opp.

Jeppes kro

I 1971 ble lokalene til Vinderen Conditori overtatt av A/S Veikroer, som åpnet Jeppes kro i Konditorigården. Verten, den 18-årige Konrad Langeland begynte med en liten kro med 38 stoler. Tre år senere ble kroen utvidet og bakeriet omgjort til

en del av kroen. Ved tiårsjubileet hadde Konrad en kro med 250 stoler. Kroen måtte utvides på nytt, med større kjøkken og en salong for lukkede selskaper.

Slemdalsveien 70 A/S

I april 1972 døde Minda Myhre, etterkommerne solgte eiendommen til et nyopprettet aksjeselskap, som besto av A/S Veikroer, som eide Jeppes kro, elektrofirmaet Erling Storm, som hadde en elektrisk forretning i bygningen, og Minda Myhres sønnesønn, Finn-Martin Myhre og en kollega av ham.

I 1988 ble boligene i Slemdalsveien 70 ombygd til kontorer, og bydelsadministrasjonen for Bydel Vinderen flyttet inn. En bolig sto igjen for konditor Rolf Myhre inntil hans død i 1996. Fra da har A/S Slemdalsveien 70 vært et rent kombinert kontor- og forretningsbygg.

Mange av leserne har barndomsminner fra Konten. Vi er takknemlig for bidrag!

Kilder:

Branntakstprotokoll for Vestre Aker, bind 10, 12, 20, 23, Byarkivet.

Bygningsprotokollen for Vestre Aker, Slemdalsveien 70, Byarkivet.

Folketellingen for 1954, Byarkivet.

Oslo Byleksikon.

Samtale med Finn-Martin Myhre, forretningsfører for A/S Slemdalsveien 70, som har private opptegnelser av Johs. Johnsen og et arkiv for Slemdalsveien 70 fra 1901 til i dag.

GARTNERIET PÅ LYBEKK VED HOLMEN

AV LAJLA HEYERDAHL

Johan Fredrik Johansson var født i Vimmerby i Sverige i 1842. Han vokste opp i små kår, og fordi det lå fire herregårder rundt i hjemtraktene der faren hadde arbeid, ble han snart interessert i gartneryrket. Han var "tredgårdsdreng" og fikk god opplæring av "tredgårds-mesteren". Senere gikk turen til Gøteborg og deretter til Tyskland der han tok sin utdanning. Etter 10 års allsidig lære og utdanning fikk han tittelen kunstgartner.

Johansson kom til Christiania i 1874. Byen hadde den gang ca 76000 innbyggere og var i rask vekst. "Landstedene" florerte, og det var naturlig for Johansson å begynne som anleggs-gartner med den utdannelsen han hadde. Det krevde også minst startkapital. I og

omkring byen var det mange hager, og nye kom stadig til som krevde faglig hjelp både med anlegg og vedlikehold. Etter hvert så Johansson en bedre fremtid i et handelsgartneri. Derfor leide han jord i Akersveien der Kurbadet ligger i dag. Da leien opphørte, flyttet han gartneriet til Ullevålsveien 80, før han flyttet til Lybekk.

I 1899 kjøpte Johansson husmanns-plassen Lybekk som lå under Vestre Holmen gård. Den var på 20 dekar med mest dyrket jord. Med åtte barn var det beskjedne forhold å flytte til. På eien-dommen var det plass til uthus for ku og hest. Plassen lå langt fra byen, og det var lang reise å komme dit opp enten til fots eller hest på svært dårlige veier. En kunne synes det var vågalt å slå seg ned så langt fra byen, men Johansson så fremover hvilke muligheter som lå der. Det ble slitsomme år og dager for

Eldste generasjon Johansson.

familien, men han hadde stor hjelp av sin kone som foruten å være husmor også arbeidet i gartneriet. Hun dro på torget og solgte blomster og grønnsaker ved siden av ansvaret for barneflokket som økte. Det er fortalt at da barna var små, lot hun dem ofte ligge i en slags hengekøye ved pottetbordet for at hun kunne ha bedre tilsyn under arbeidet.

Johan Fredrik Johansson var en særdeles flink og interessert gartner som gikk i gang med å planlegge nye gartnerier. Han anla benkeplass med 500 vinduer, både varme og kalde. Samtidig ble det bygget veksthus som dekket 400 kvadratmeter. Dermed ble grunnlaget sikret for en jevn og god utvikling. Innen kort tid ble det anlagt en stor frukthage med epler, pærer, plommer og kirsebær. Mellom radene ble det plantet bærbusker og store bringebærfelt. Etter som avlingen økte, ble turisthotellene på Holmenkollen de største kundene. På

torgdagene som var torsdager, måtte varene være ferdig tidlig om morgenen. Da gjaldt det å få dem plassert på lasset og komme av gårde tidlig slik at en var på torget i god tid. Mens handelen gikk på torget, ble hesten satt på stall i byen. Først sent på ettermiddagen kom torghandleren hjem igjen etter en lang arbeidsdag.

Arbeidsstokken i gartneriet økte etter hvert, og flere av folkene sto i tjenesten i en årrekke. Etter hvert som barna vokste opp, fikk de være med og ta sin tårn i gartneriet. Det var en hard, men god skole for dem å gå. Eldste sønn Oscar Fredrik tok over i 1910, og Johan Fredrik døde i 1915. Oscar Fredrik hadde vært i lære hos sin far siden han var 16 år. Han reiste til Tyskland der han tok sin utdannelse før han overtok farens gartneri.

Oscar Fredrik var interessert i vekstkulturer og drev allsidig med Begonia, Cyclamen og Chrysantemum

ved siden av vanlige potteplanter. Han fikk stiklinger direkte fra Danmark, Holland og England og ønsket å være litt foran utviklingen. Det var orden i gartneriet på Lybekk som hadde et godt ord på seg.

Etter hvert ble det bygget veksthus til erstatning for det gamle. Kun det beste var godt nok, og alle moderne hjelpemidler ble anskaffet etter hvert som de kom. Johansson mente at spesialisering måtte til, og i 1924 tok han opp roser som spesialitet og deretter nelliker. Han satte seg som mål å produsere roser og nelliker som var på høyden med de utenlandske – helst bedre enn disse. Dette klarte han, og han ble regnet som en autoritet utenlands.

Krigen ble en vanskelig tid for handelsgartneriene. Bestemmelser av alle slag grep inn i driften. De ble tvunget til

å legge om driften, og brenselsspørsmålet skapte vansker. Fra å drive med edle blomster, ble driften lagt om til tomater og andre grønnsaker. Men etter krigen gikk produksjonen tilbake til roser, nelliker, løk og snittgrønt. Eldste sønn Kristian Johansson overtar etter sin far som tredje generasjon. Han moderniserer med nytt fyanlegg og etter hvert automatisk vanningsystem.

I alle generasjoner i gartneriets historie har gartnerens kone vært til stor hjelp i firmaet. Så som også Kristians kone Misse som lever den dag i dag. Ved siden av å ha fire barn var hun med i produksjonen med stor arbeidsinnsats gjennom mange år.

I 1970 ble det forandringer, og gartneriet opphørte å eksistere på Lybekk. Nest eldste sønn Nils Kristian flyttet gartneriet til Holmestrand, og tomten ble

11

solgt til Block Wathne. Fra å være et stort gartneri med drivhus og åpne områder bak granhekken i Stasjonsveien, ble det bygget tett med ferdighus. Granhekken er det rester igjen av, men området er fremdeles en fredelig plett der det bor

familier som kan glede seg over god gammel jord i hagen der planter og trær har vært drevet frem i over 100 år.

Skrevet etter gartneriets 75 årsjubileum ved Lajla Heyerdahl. Bildene er fra jubileumsboken.

12

BLANKVANDSBRÅTEN PÅ BLANKVANNSBRÅTEN

AV HARALD ULVESTAD

Året var 1873, det var sommer, og den unge Kristian Fredriksen fra Lunner på Hadeland var blitt den stolte forpakter av Blankvannsbråten i hjertet av Nordmarka (gnr. 1, bnr. 67, Aker kommune). Bruksnummer 67 omfattet da hele Nordmarka med de 7 adskilte "skogstykker" Sandungen, Vestre og Søndre Fyllingen, Abbedskog, Lørenseter, Haugseter og Blankvannsbråten.

Den første kjente forpakter på Blankvannsbråten var Bjørn Bjølsen som i 1630 bygslet stedet i Kongens almenning. Det var han som om lag 1650 førte opp den bygningen som i dag trolig er den eldste

bevarte i Nordmarka, "Gamlestua" på Blankvannsbråten. Senere kom flere forpaktere, fra 1858 til 1868 var det Hans Kristensen, og frem til 1873 var Johan Petter Knutsen (Brenders) fra Maridalen forpakter.

Forpaktere i 115 år

Året 1873 var begynnelsen på et 115-årig forpakterskap, først Kristian Fredriksen. Han giftet seg med Karine fra Haukerudstua i Maridalen, og alle deres 10 barn tok Blankvandsbråten som slektsnavn. Etter ham kom sønnen Oskar Blankvandsbråten og sønnesønnen Birger

Gamlestua. Postkort 1904. Foto: Abels kunstforlag.

Over: Blankvannsbråten 1930. Fra "Nordmarksfolk" av Egil Collett Aabel.
Til høyre: Blankvannsbråten 1947. Fra "Nordmarka og Krokskogen" av Gunnar Raabe.

Blankvandsbråten. Nytt våningshus ble bygget og tatt i bruk i 1903. I 1953 ble det innlagt elektrisk strøm. Skikkelig veiforbindelse fra Aurtjern kom i 1967. Da Birger døde barnløs i 1987, ville broren Øyvind Blankvandsbråten overta bruket på hevd. Etter ni år med rettssaker, der han endelig vant over Løvenskiold, måtte Øyvind Blankvandsbråten dessverre takke nei til innløsning av bruket på grunn av sykdom. Plassen gikk derved tilbake til Løvenskiold og til ny utleie.

Leietakerne sørget for rehabilitering av våningshuset og "Gamlestua". I dag er det Tone Ravndal og Anders Håan som leier våningshuset på Blankvannsbråten og Ola H. Bratland leier "Gamlestua". Leietakerne har sørget for å holde både bygninger og omgivelser like trivelige som tidligere og hegner nennsomt om området til glede for alle markatravere.

Landskapsvernområde

Kristian Fredriksen, hans hustru Karine og en etter hvert raskt voksende ungeflokk visste at de bodde på et spesielt vakkert sted. Plantelivet var usedvanlig variert "midt i svarte skauen" av grantrær. Sommerens markblomster med blåklokke, kattefot, blåfjør, tirilltunge, engsoleie, prestekrager, krydderplanter og mange flere arter laget et strålende teppe. Det de knapt ante, var at plantelivet på Blankvannsbråten, sammen med det på Slakteren, Svartor og øyene i indre Oslofjord, var blitt som det var blitt, på grunn av en særdeles urolig vulkanperiode i permtiden for om lag 250 millioner år siden. Før det var områdene et grunt tropisk hav. I dag er Blankvannsbråten, på grunn av sin spesielle vegetasjon, blitt landskapsvernområde. Ta turen og opplev dette områdets særegne natur og skjønnhet.

Dikt til Blankvannsbråten

Rektor Sven Aasmundtveit laget i 2003 et dikt til Blankvannsbråten, riktignok basert på den litt feil oppfatning at Blankvann er det geografiske sentrum i Oslo:

Det daglige brød

Det var kampen for det daglige brød som kom til å prege livet for familien Fredriksen/Blankvandsbråten på Blankvannsbråten. Plassen på 47 mål var regnet som en forholdsvis stor Nordmarkaplass. Den måtte i hovedsak bidra med det som skulle til for at familien ble selvforsørget. Det var dyr i fjøset, kuer, sauer, geiter, griser, høner og hester.

Sentrum

Visste du det ikke – at byens sentrum er et
vann
der elgen kommer for å drikke og myrull
vipper langs ved land?

Der speiles solen i den blanke flaten før
disen tetner til mot nattetid.

Den siste trikken ruller ned langs gaten til
tonene av byens litani.

Du hever glasset i en restaurant mens
tobakksrøken senkes som en tåke.

I skogen synger vinden stilt sin sang, og
både dyrene og du vil våke.

Her må du knele for å drikke imellom gress
og lyng og trær.

Så visste du det altså ikke, at byens
sentrum, det er her.

15

Ingeborg og Oskar Blankvandsbråten. Alle personfoto: Harald Ulvestad.

Høyonna var stri, og låven skulle helst være fylt opp av høy når sommeren var over. Korn- og potetåkre bidro til matauken, likeså fisking i Blankvann og jakt på elg og hare. Vedskålen måtte fylles til trengsel med all brensel for vinterens fyring.

Hovedgeskjeften for alle de tre generasjoner, og særlig for alle de mannlige medlemmer av slekten, var skogsarbeid med hogging og kjøring av tømmer fra de Løvenskioldske skoger, et tungt arbeid som brakte fysisk styrke og utholdenhet, men også inspirerte til bemerkelsesverdig gode sportslige prestasjoner. En liten økonomisk påplussing kom fra servering til turfolket, særlig kunne vintersøndagene gi noen skillinger ekstra.

Serveringen til turfolket opphørte offisielt i 1957. Men senere har flere generasjoner turgåere, sommer som vinter, blitt invitert inn til kaffe, wiener-

brød og/eller vaffel på det særdeles gjestfrie kjøkken på Blankvannsbråten. Og dette varte så lenge 'a mor Ingeborg og sønn Birger regjerte helt frem til midten av 1980-årene. Søndagene på Blankvannsbråten var også samlingsdager for hele slekten og viste så tydelig det humørfylte, gode og vennlige samhold i familien.

20 barn vokste opp på Blankvannsbråten 1873 - 1950

Karine og Kristian Fredriksen fikk 10 barn på Blankvannsbråten. Oskar fikk fem barn med sin første kone Karoline. Hun døde i 1919 da hun var 33 år gammel. Da den 23 år gamle Ingeborg, som Oskars andre kone, kom til Blankvannsbråten i 1921, overtok hun sammen med Oskar ansvaret for fem morløse barn og fikk etter hvert også fem egne barn. Ingeborg var den kjærlige mor for dem alle og hadde en helt enestående evne til å spre ro og vennlighet både i familien og til de

mange som var så heldige å bli kjent med familien på Blankvannsbråten.

Knutepunkt

Blankvannsbråten er et knutepunkt for alle markatravere, sommer som vinter. I sommersesongen dominerer nå syklistene på veien fra Aurtjern til Blankvannsbråten og de knapt syklbare stiene fra Blankvannsbråten videre innover i marka og til Svartor. Om vinteren er knutepunktet enda mer tydelig, da det, nærmest uansett vær, kryr av folk på Blankvannsbråten og de tilliggende løypene over Blankvann og videre innover i Nordmarka. I tidligere tider, da 50-kilometerløypa gikk over tunet, var det matstasjon rett utenfor hovedhuset og hundrevis av mennesker forsamlet.

Håkon Brusveen var i mange år fast reporter for NRK og jusstudentenes musikkorps "Corpus Juris" underholdt. Spesielt sørget korpset for å spille hver gang Brusveen var inne med direkte sending. Dette formidlet for hele landet den enestående stemning som var på Blankvannsbråten "anno dazumal". Engang var det en tilskuer som tilbød Brusveen, for "åpen" mikrofon, en dram for å holde varmen i 15 kuldegrader. Men Brusveen hadde svaret rede: "Nei takk, då blir nok reportasjene litt for morosame, trur je!"

Hyttene rundt Blankvann

Rundt Blankvann ligger det flere hytter, både privateide og foreningshytter (spesielt studenthytter). For alle som

Emil Svartor og Birger Blankvandsbråten 1967.

Neste side: Birger Blankvandsbråten med sin Mastodont-orden februar 1987.

”sogner” til disse hyttene, har familien på Blankvannsbråten hatt en spesiell betydning. Vennlige, snille og hjelpsomme har de alltid vært, enten det nå var å kjøre frem (med hest og slede/vogn) vinterved eller andre forsyninger, hjelp til hugging og tynning, bygningsmessig hjelp og se etter hyttene når de sto tomme. Oskar fikk av studentene hederstittelen ”Greven av og til Blankvannsbråten”, mens Birger gikk under kjælenavnet ”Grevlingen”. Birger overtok som forpakter i 1953, men det var først etter farens død i 1963 at han med stolthet overtok hederstittelen ”Greven av og til Blankvannsbråten”.

etter hvert legendariske. I elgjakttiden var deres jakt som regel den kvikkeste avviklede i hele Marka, vanligvis i løpet av et par timer. Og det var alltid storokser de fikk. Men da måtte de to Birger’er etterpå tåle ertingen om at det for dem bare var å slippe ut og skyte elgen de tidligere hadde stengt inne og fetet opp på låven på Blankvannsbråten! En av Birgers hilsener de senere år var ”Ser deg i Japan” og hans omtale av seg selv, når en spurte om hvordan det sto til, var en knyttet høyre neve og en løftet arm: ”Her er det krefter - selv om de er små”.

Gode naboer

Familien på Blankvannsbråten kjente alle fastboende og de fleste turgåere i Marka, iallfall kjente alle turgåere an’ Oskar, a’ Mor og an’ Birger. Spesielt stas for Birger var det å besøke Emil Svartor og Birger Bjørnholt, bestyrerne Torstein Nøkleby og Per Briskodden og deres familier på Studenterhytta på Kjellerberget. Også Framhytta ble flittig besøkt.

Beste jaktkameraten var nettopp Birger Bjørnholt, og deres jaksamlinger ble

Heder til familien

Både Kristian Fredriksen og hans sønn Oskar Blankvandsbråten ble tildelt Kongens fortjenestemedalje, og tannlegestudentene sørget for å tildele Grev Birger deres høyeste utmerkelse, Ridder av Ordines questres maiestatis Mastodontis, for hans og hans families enestående innsats for Tannlegehytta i langt mer enn 50 år.

Slekten Fredriksen/ Blankvandsbråten på Blankvannsbråten:

Kristian Fredriksen fra Lunner, Hadeland, fødseldato og år ukjent, død oktober 1934. Hustru Karine fra Haukerudstua i Maridalen, fødselsdato og år ukjent, død høsten 1924.

Karine og Kristian Fredriksen fikk 10 barn, deres nest yngste sønn Oskar Blankvandsbråten, f. 28.2.1884 overtok som forpakter 1919. Han hadde 31.10.1909 giftet seg med Karoline Marie Haga, f.17.8.1886 fra Sørkedalen. Karoline Haga døde 3.10.1919.

Deres barn:

Karine, f. 15.12.1909, død 12.3.1999

Alf, f. 6.8.1911, død 29.5.1998

Olga, f. 26.5.1913, død 10.7.1989

Karsten, f. 10.6.1915

Ragna, f. 4.2.1917

Oskar Blankvandsbråten giftet seg for andre gang 1921 med Ingeborg Jakobsen fra Høgeli i Lunner, f. 26.9.1898.

Deres barn:

Ida, f. 31.1.1923

Birger, f. 14.4.1925, død 8.4.1987

Edith, f. 19.2.1927, død 28.5.1952

Øyvind, f. 10.3.1930

Odd Arild, f. 1.3.1935, død 16.3.2005

Oskar Blankvandsbråten døde 24.3.1963 og Ingeborg døde 14.4.1988.

Kristian Fredriksen var forpakter i 46 år fra 1873 til 1919.

Oskar Blankvandsbråten var forpakter i 34 år fra 1919 til 1953.

Birger Blankvandsbråten var forpakter i 34 år fra 1953 og til han døde i 1987.

Kilder:

Blankvandsbråten, Karsten. Personlig meddelelse, 2005

Blankvandsbråten, Øivind. Personlig meddelelse, 2005

Finstad, Ingar www.ager.no (internett-sider)

Hans nåde er den siste. Sven Aasmundtveit. Lunde forlag, 2003

Markagleder. Redigert av Fridtjof Funder. Oslo og Omegn friluftsråd/Grøndahl & Søns Forlag, 1986

Moen, Karin www.ager.no (internett-sider)

Nordmarka og Krokskogen. Gunnar Raabe. Cammermeyers Boghandel, 1947
Nordmarksfolk. Egil Collett Aabel. Grøndahl & Søns Forlag, 1985

Oslo byleksikon. Fjerde utgave. Kunnskapsforlaget, 2000
www.ager.no (internett-sider)

SLEMDAL TELEFONSENTRAL

AV FINN HOLDEN

Frognersesterveien 23 er et vakkert, stort mursteinshus, slemmet grått. Mange har sikkert gått forbi uten å vite at dette er Slemdal Telefonsentral, bygd i 1923. Stasjonen hadde da 1000 abonnenter, men ble bygd ut for 1200, og kunne bygges videre ut for 4000 abonnenter. Abonnentene, som fikk automatisk telefon på Slemdal, bodde "innenfor den del av Aker, som begrenses av Frønsbekken, Smestadbakken, Sørkedalsveien og strøkene innenfor Nordmarka". Dette var abonnenter med områdetallet 14.

Kulturminnedagen 2005 hadde som motto "Fra slegge til mus". Vinderen Historielag valgte å vise den tekno-

logiske utviklingen innenfor telekommunikasjon. Styremedlem Lars Thue fortalte om telefonens utvikling fra Graham Bells oppfinnelse i 1876. Allerede fire år senere ble det opprettet en telefonsentral i Kristiania på et kvistværelse i Grensen 10. Den første telefonkatalog var en helsides annonse i Morgenbladet 20. november 1880 med 169 abonnenter. Arve M. Nordsveen, som selv hadde arbeidet på Slemdal Telefonsentral og nå er på Norsk Telemuseum, viste oss rundt på telefonsentralen.

I 1886 ble Bygdø Centralstation opprettet på Skøyen uten noen abonnenter fra Bydel Vinderen. Den første abonnenten i Vinderen-området var Holmenkollen Sanatorium i 1890, og den

Slemdal telefonsentral i dag. Foto: Finn Holden

Holmenkollen Skydsstation. BYGDØ 179

Over: Holmenkollen Skydsstation med telefonnummer Bygdø 179.

Under: Fra telefonkatalogen i 1895.

Nederst: Katalog for januar 1900, Slemdal Bistation.

Neste side: Telefonapparat 1893, Elektrisk Bureau.

Siden etter: Øverst, den røde telefonkiosken, den første kom i 1933. Ved siden av, Ericofonen produsert av L. M. Ericsson, også kalt "Kobra", nederst, festtelegram, et høydepunkt opplest ved enhver familiebegivenhet.

Bygdø. Holmen, Christian, Proprietør, Østre Holmen, Vestre Aker.

Bygdø. Holmen, Hans, Gaardbruger, Grav, Østre Bærum.

Bygdø. Holmen, Hilmar, Proprietør, Vestre Holmen, Vestre Aker.

Landvik. Holmen, Otto, Landhandler, Vestre Holmen.

214 Holmens Preserving Co., Stavanger, Skippeigd. 25.

940 Holmenkollens Tourist-Hotel, Holmenkollen.

007 k. Holmenkollens Sanatorium, Holmenkollen.

Bygdø. Holmensøter Talestation (Peisestuen), Holmenkollen.

Slemdal Bistation.

63 Aasheim, P. I., Privathelig, Birkely, Slemdal.

24 Andersen, Sev. Chr., Generalkonsul, Lille Borgen.

97 Aubert, Andreas, Doktor, Winderen, V. Aker.

43 Berghoff, Josef, Privathelig, Slemdal.

45 Bisgaard, R., Infanterikaptein, Ris, V. Aker.

14 Bjerke, Carsten, Adv., Privath., Sole, V. Aker.

64 Bjerke, Harald, Ingeniør, Privath., Hova, V. Aker.

62 Bjerregaard, Martha, Fru, Afholdscafé, Villa i'jeld, Slemdal.

16 Bjønness, L., Disponent, Privath., Grimelund, V. Aker.

7 Blom, C. P., Privath., Skoghøi, Slemdal.

55 Braanaas, H., Landhandler, Slemdal.

13 Bratland, Jac., Maler, Risbakken, Slemdal, V. Aker.

33 Broch, I. I., Premierlojtn. Garden, Ris Station, V. Aker.

11 Bull, E. Hagerup, H.R.Assessor, Voni, Slemdal.

44 Bodtker, Harald, Arkitekt, Bygningschef i Aker, Winderen, V. Aker.

første telefonkiosken var på Peisestuen ved Besserudtjernet – ”Holmensæter Talestation”. ”Proprietærne” Christian (Østre) Holmen og Hilmar (Vestre) Holmen var de første privatpersonene i bydelen med telefon. De hadde felles telefonnummer 1456 med automatisk veksler. Når telefonen ringte, kunne den som løftet røret, dreie en stang i telefonboksen og overføre samtalen til den andre.

Slemdal Bistation ble opprettet i 1900 i Stasjonsveien i bakken mellom Dalsveien og Slemdal skole. Bakken ble derfor kalt Telefonbakken. Alle abon-

mentene på bistasjonen bodde i den senere Bydel Vinderen. Ingen veinavn er nevnt, bare abonnentens navn og området, eventuelt også villaens navn. Dette viser forskjellen mellom by og land. I Christiania hadde alle en gateadresse, på landet langs Holmenkollbanen hadde de en villaadresse. Telefonkatalogen for 1903 nevner Villa ”Agni”, Sole, ”Bustad”, Villa Fjeld, Voni, Fjeldhøi, Fridheim, Hagali, Ly, Solbakken, ”Ekely”, ”Granbakken”, Ranheim, ”Lia” osv. (Bruken av gåsetegn følger telefonkatalogen.)

I 1910 forelå det planer om en helautomatisk telefonsentral i Kristiania

Kilder:

Foredrag av Lars Thue og Arve M. Nordsveen.

Holden, Finn: Telefonen på Slemdal, medlemsbladet 3/2000.

med en fellessentral i Nedre Slotsgate, fire mindre sentraler og fire bisentraler, blant annet på Slemdal. Planene ble utsatt pga. første verdenskrig. Da Slemdal automatiske telefonsentral ble opprettet, var det 15.000 automatiske og 11.000 manuelle telefoner i alt i byen og omegn. I etterkrigstiden hadde telefonanlegget på Slemdal en begrenset kapasitet. Selv om denne ble økt da sentralen fikk elektronisk anlegg i 1973, kunne telefontrafikken fremdeles skape problemer. Etter at folk var kommet hjem fra arbeid, var det for eksempel stor telefontrafikk mellom Slemdal og Nordstrand, som låste sentralene om kvelden.

GAUSTAD SYKEHUS

150 ÅR

AV FINN HOLDEN

150-årsjubileet for Gaustad Sindsygeasyl ble feiret med åpen dag på Gaustad sykehus, åpning av museet på sykehuset og utgivelse av en bok om "Asylet", Gaustad sykehus gjennom 150 år, redigert av forfatteren Thorvald Steen. Det følgende er en omtale av sykehuset og museet.

Ildsjelen bak sykehuset var Herman Wedel Major (1814-1854), som hadde studert forholdene for sinnslidende i Europa. Han var blitt interessert i emnet etter at faren hadde tatt sitt eget liv og forloveden var blitt sinnssyk. Han mente at sinnslidelse var en sykdom, ikke en mystisk besettelse. Derfor måtte de sinnslidende behandles av leger og på anstalter.

Herman Wedel Major.

Major ble utdannet lege i 1842. To år senere fremla han forslag om et sinnssykeasyl med tegninger av arkitekt Heinrich Ernst Schirmer (1815-1887), som var hans svoger. Stortinget bevilget året etter penger til kjøp av tomt. Major anbefalte at gården Østre Gaustad ble kjøpt inn til formålet. Senere ble også Vestre Gaustad og Gaustad ødegård med fire husmannsplasser med hus og skog kjøpt inn.

I 1848 utarbeidet Major en lov om sinnssykes behandling og forpleining, som Stortinget vedtok nesten uforandret allerede samme år. Selve sykehuset ble bygd etter mønster av den franske sinnssykeanstalt i Auxerre, sydøst for Paris, med paviljonger med to avdelinger, en for menn, en for kvinner. Avdelingene ble igjen inndelt etter sykdomsform og pasientenes sosiale klasse. Behandlingen skulle ta hensyn til tre særlige forhold: pasienten skulle skilles fra familie og samfunn, pasientene skulle være sammen med likesinnede, skilt etter kjønn, grad av atferdsavvik og sosial klasse, og de skulle arbeide med gårdsdrift eller hagearbeid under oppholdet.

Sykehuset ble tatt i bruk 1. oktober 1855, og alle ventet at Major skulle bli dets første direktør. Han trakk seg imidlertid av helbredshensyn, og ville emigrere til USA med hele sin familie, men omkom på overreisen i skipsforlis. Likevel står Herman Major som den viktigste personen i historien om Gaustad sykehus og som en av grunnleggerne av norsk psykiatri.

Gaustad sykehus, tegning av Ernst Bjercknes 1934.

Asylet var beregnet på 300 pasienter, men flere plasser trengtes. Før år 1900 ble det bygd fire nye asyl i Norge, og Gaustad sykehus ble etter hvert utvidet til 640 pasienter i 1950-årene.

Eiendommen hadde en skog på 2600 mål, som var en inntektskilde for sykehuset, men ble ikke brukt til sykehus-

formål. Innmarken på 650 mål ble imidlertid brukt, særlig til melkeproduksjon. Gården drev selvforsyning og hadde et klart terapeutisk siktepunkt. De fleste pasientene kom fra landet og var fortløpig med gårdsarbeid. Sykehuset hadde jevnt over 50 kuer og leverte melk og kjøtt til sykehuset. Det ble dyrket korn og poteter,

Sølvttøy brukt av pasienter fra den dannede klasse. Fra utstilling på museet.

psykisk helse.

Museet på Gaustad sykehus er åpent fra kl. 11.30 til 14.00 hver onsdag, men kan også åpnes etter avtale og er takknemlig for forespørsler om omvisning. Som bildene viser, er det mye interessant å se på museet.

og gartneriet leverte grønnsaker.

Etter hvert som jordbruket ble mekanisert, endret de terapeutiske tilbudene seg. I 1970-årene ble derfor både storfe og griser solgt. Da sykehuset i 1985 ble overtatt av Oslo kommune, ble mesteparten av innmarken og skogen beholdt av staten. Men de grønne områdene rundt sykehuset har hele tiden betydd mye for behandlingen og miljøet ved sykehuset og dessuten vært ”grønne lunger” for innbyggerne i byen.

I slutten av 1970-årene ble Preklinisk bygg plassert på området ved Store Ringvei. Da det nye Rikshospitalet ble bygd i 1990-årene, ble husene på gården Vestre Gaustad revet.

I dag er det tradisjonsrike navnet Gaustad sykehus fjernet. I stedet har sykehuset det upersonlige og uhistoriske navnet Aker universitetssykehus HF, Klinikk for

Se www.gaustad-sykehus.no.

Kilder:

Retterstøl, Nils: Historien om Gaustad sykehus, brosjyre ved 150-årsjubileet.

Retterstøl, Nils: Gaustad – sykehus og gårdsbruk, medlemsbladet 3/1993.

Nilsson, Linda Lund: ”Velgjørende paa de Syges Sjæl”, Aftenposten 10.10.2005.

Plakater fra sykehusavdelingene. Alle foto fra utstillingen: Finn Holden

SMIA PÅ GAUSTAD SYKEHUS

AV VIGDIS SMEDSRUD

På åpen dag på Gaustad sykehus 9. oktober ble Smia gjenåpnet og godt besøkt. Gjestebooks fikk 84 nye autografer, og mange av gjestene ble sittende og hygge seg med kaffe/saft og boller, før de gikk videre i solskinnet. Alle var innom smiedelen og kjente varmen fra essa.

Etter 2 ½ år i ”utlendighet” er smia tilbakeført Gaustad sykehus. Dette gleder mange. Kjøkkenet, oppholdsrommet og gangen er i god stand etter restaureringsarbeidet (ferdig -98). Dette er også delvis p.g.a. at smia i perioder har blitt lite brukt og nå er ”pusset” opp (rengjort). Selve smiedelen med essa, er der også, men her mangler alt av utstyr til smiedrift. Dessverre mangler wc, men det er rom i uthuset til dette formål.

I perioden etter restaureringen var det ”liv” i smia som ble benyttet av mange. Avdelingene på sykehuset hadde seminarer. Det lokale husflidslager holdt faste arbeidsmøter der samt Vinderen Historielag og Gaustad sykehus. Utleie til lokalt borettslagsmøter og en del festlige sammenkomster fra avdelingene ble holdt.

På forespørsel lånte da naboene (Forvalterboligen på Rikshospitalet) ut sine toaletter.

Nå har ledelsen ved Gaustad sykehus vist interesse for å ta i bruk smiebygningen igjen. Etter hva jeg forstår, er det planer om å installere wc i uthuset, slik at bygningen kan bli mer funksjonell.

Undertegnede har foreslått en del aktiviteter som undervisningsopplegg for skolebarn (om gårdsdrift, Gaustad sykehus' historie m.m.), og utleie til bl.a. foreninger og selvfølgelig til sykehusets folk.

Det er nå opp til ledelsen ved Gaustad sykehus å ta beslutningene om hva den trivelige smiebygningen skal huse.

Leder for restaureringsarbeidet og ansvarlig for åpen dag.

PS

Vinderen Historielag har i mange år vært engasjert i arbeidet med Smias restaurering og framtidige bruk. Laget har hatt en egen Smia-komite bestående av de tidligere ledere av laget, Øyvind Gaukstad og Anne-Wenche Ore og lagets tidligere sekretær og kasserer Per Henrik Bache, som har deltatt i dugnad og møter om Smia. Smia og Gaustad sykehus ligger nå i Bydel Nordre Aker, men Vinderen Historielag er fortsatt interessert i hva som videre kommer til å skje med Smia.

FH

HOLMENKOLLBANENS STASELIGE STASJONER

AV ANITA KILDAL

Holmenkollbanen, åpnet av kong Oscar II i mai 1898, var i sin tid klassifisert som jernbane, faktisk Norges første elektriske jernbane. Den hadde sin egen trasé med jernbaneskinner, ikke rilleskinner slik som bytrikken hadde. Banen ble også bygget dobbeltsporet – til Slemdal i første omgang. Dette var noe nytt – i en tid da ikke bare statsbaner og privatbaner rundt om i landet, men også bytrikkene gikk på enkeltspor.

Da jernbanen var ung i Norge, innebar den en fullstendig revolusjon i samferdselen og representerte datidens

udiskutable spissteknologi. Prestisjen som jernbanen nøy, kom også til uttrykk ved at landets fremste arkitekter ble satt til å tegne stasjonsbygningene. Gjennom sitt formspråk forteller disse anleggene hvert for seg noe om sin samtids smak, stil og tradisjon. Og A/S Holmenkollbanen ville ikke være snauere enn NSB og de daværende privatbaner – velrenommerte, dyktige arkitekter ble engasjert.

For Holmenkollbanen var det ikke nok bare med holdeplasser og leskur i de tider da biler var fåmannseie og trikken var det eneste reelle transporttilbud for dem som bodde oppover langs linjen.

Besserud stasjon fra "Nordmarkstrikken".

Slemdal stasjon på postkort fra 1909 fra "Vinderen - fra fangstboplass til moderne bydel" av Finn Holden.

Banen måtte jo selvfølgelig ha "ordentlige" jernbanestasjoner med stasjonsmestere og det hele.

De to første stoppestedene som fikk stasjonsbygninger, var Slemdal stasjon og banens opprinnelige endepunkt Holmenkollen (i 1919 omdøpt til Besse-rud). Det var arkitekt Paul Due som tegnet disse bygningene. De ble oppført i maskinlaftet tømmer og levert av Strømmen Trævarefabrik, som var storprodusent av bl.a. villaer i denne "sveitserstilen". Der var både venteværelse, postkontor, billettsalg og godsekspedisjon. Og selvsagt også husvære for stasjonsmesteren. På Slemdal hadde "mester'n" for øvrig også rett til salg av kaffe, brus og tobakk!

På Holmenkollen var det i tillegg til stasjonshuset også vognhall, godshus

og privet (utedo). Vognhallen ble revet da Tryvannsbanen ble bygget, men godshuset finnes fortsatt. Det ble flyttet til Lillevann og tatt i bruk som stasjonsbygning – og der står huset ennå.

Senere ble det bygget stasjoner med fast betjening også på Vettakollen, Vinderen, Voksenlia og Voksenkollen, mens Skogen fikk funksjonærboliger med venterom.

Paul Armin Due var født i Kristiansand i 1835 og var ett av de store norske arkitektnavn på 1800-tallet. Som flere av de andre sporveispionerene var han utdannet i Hannover og dro som 22-åring til USA der han ble i ni år. Der planla han blant annet Sørstatenes fortifikasjoner ved Richmond for ingen ringere enn general Lee! Da borgerkrigen var over, vendte han hjem og fikk store oppgaver

Over: Voksenlia stasjon.

Til høyre: Leskur på Gråkammen stasjon.

Begge signert av Erik Glosimodt og hentet fra "Nordmarkstrikken"

etter bybrannen i Drammen. I 1891 ble han engasjert av Norges Statsbaner til å tegne en rekke større og staselige stasjonsbygninger: på Hamar, langs Bergensbanens høyfjellstrekning (Haugastøl stasjon) og lokale stasjoner som Kjelsås og Hakadals karakteristiske stasjonsbygninger i laftet tømmer. Den samme stilen som disse representerer, finner vi så igjen i det han tegnet for Holmenkollbanen.

Til Tryvannsbanen, ferdig i mai 1916,

engasjerte man den riktignok unge, men meget dyktige Kristiania-arkitekt Erik Waldemar Glosimodt. Han var født i 1881 og ble en av sin samtids fremste yngre arkitekter. Han utmerket seg ved å bygge på norsk nasjonal form og stil, både som arkitekt og interiørkunstner. Han ble betegnet som en rik, frodig og eiendommelig natur, og var en original og interessant personlighet. For Holmenkollbanen tegnet han to stasjonstyper: Holmenkollen og Skogen, Voksenlia og

Voksenkollen. Den best bevarte av disse stasjonene er utvilsomt Voksenkollen, og denne særpregede bygningen har nære "slektninger" på selve Norges tak. I 1912 vant Glosimodt arkitektkonkurransen om NSBs stasjonsbygninger over Dovre: Fokstua, Vålåsjø, Hjerkin, Kongsvoll og Drivstua. Kravet fra innbyderne til konkurransen var at "bygningene bør søkes gitt et nationalt særpreg", en betingelse som passet Glosimodt utmerket. Med sine barokkinspirerte ornamenter og former hører disse stasjonsbygningene med til den reisendes opplevelse av Dovrefjell, på samme måte som Voksenkollen og de andre Glosimodt-husene langs Tryvannsbane blir en stemningsfull del av vårt møte med Nordmarka. Ikke minst fordi de gjennom sine grunnleggende arkitektoniske trekk liksom hilser fra en tid som svant, en tid da Nordmarka ennå hadde det jom-

fruelige preg og det brede friluftslivet bare var i sin spede begynnelse.

Arkitekt Glosimodt har også satt sitt preg langs en annen banestrekning i Oslo, nemlig Ekebergbanen i 1915-17, hvor han tegnet venterommene på holdeplassene.

Glosimodt ble bare 40 år gammel – han omkom ved den store togulykken i Trondheim i september 1921. Det var ekstratoget med festdeltagere på vei tilbake til Kristiania etter åpningsturen som kolliderte med nordgående hurtigtog fra Støren. Seks mennesker mistet livet i ulykken. Blant dem var også telegrafdirektør Thomas Thomassen Heftye, sønn av konsul Thomas Heftye.

I tillegg til de 19 stasjonene Holmenkolltrikken stopper på i dag (regnet fra Majorstuen) ligger – inne i skogen nord for Øvresetertjern – en bitteliten stasjon og venter på en trikk som aldri kom og

som aldri kommer. Nå kalles huset for ”Norden”, men bar tidligere også det stolte navn ”Nordpolen. Men engang var den vesle stua tiltenkt rollen som Tryvannsbanens endepunkt! En plan som for lengst er gått i glemmeboken, og som saktens også var ukjent for de røster som engang tidlig på 1990-tallet hevet seg for å forlenge Frognersetterlinjen inn mot foten av Tryvannshøgda. Men tanken om en forlengelse fenget ikke hos de besluttende myndigheter, og dermed ser det ut til at ”Norden” i all overskuelig fremtid vil nyte skogens ro. (Men en gang gikk det faktisk skinner dit!)

Stasjonshuset på Slemdal er for lengst revet, men den rødmalte tømmerbygningen ble gjenoppført ute på Vinterbro i Ås. Mens langs Tryvannsbanen ligger ennå de gamle, særpregede stasjonshusene, om enn ribbet for flere av de detaljene som i sin tid gjorde dem til enda vakrere bygninger enn de som fremstår i dag. Men i alle husene er det liv:

På Voksenkollen er det Tomm Murstad Skisenter som leier. Her er det fint pusset opp, med villmarkspanel på veggene og nyslipt gulv. I tillegg til å leie skiutstyr her, kan man arrangere lukket selskap (maksimum 25 personer) etter friluftaktivitetene. På Vettakollen leier Gjertrud Aas en del av første etasjen til sin lille systue. Her syr hun gardiner og tar imot klær til omsøm – særlig bunader. (Hun tar også gjerne en tur hjem til deg dersom du trenger råd mht. innholdet i klesskapet for øvrig!)

Stasjonshuset på Besserud er vel egentlig ganske ugjenkjennelig i forhold til arkitekt Paul Dues maskinlaftede tømmerhus - men innvendig er det pietetsfullt

malt av et malerfirma som også har kontor her. For øvrig har husene leiligheter og hybler som alle er bebodd – noen steder av tidligere sporveisansatte, men hvem som helst kan visst få leie.

Med jevne mellomrom viser rivnings-spøkelset seg over disse klenodier som skaper dette særpregede miljøet som så mange av oss setter pris på. De er en del av vår byhistorie, og vi håper inderlig vi kan få beholde dem slik de nå står, kanskje til og med satt i stand slik de opprinnelig var.

For noen år siden ble det søkt om å få rive Holmenkollen stasjon. Hensikten var å selge syv dekar av stasjonsområdet til eldreboliger, men bygningsrådet utsatte søknaden. Et par år senere kunne vi lese under kunngjøringer i avisen at Oslo Sporveier planla å bygge en fire-etasjers blokk på Besserud stasjon. Dette forslaget er heldigvis ikke lenger aktuelt. Fra plan- og bygningsetaten er det kommet signaler om at man må anse mange av stasjonsbygningene langs Holmenkollinjen som bevaringsverdige, og at det antakeligvis vil bli laget en overordnet plan over hvilke bygninger som skal bevares.

Artikkelen er basert på Knut A. Nilsens bok Nordmarkstrikken – Holmenkollbanen gjennom 100 år, Oslo 1998. Etter avtale med forfatteren.